

korszerűség jegyében készítette el oklevéltárát, megalkotva a garamszentbenedeki monostor „virtuális hiteleshelyi levéltárát”. Nagy vállalkozása ösztönzőleg hathat más szerzetes rendházak, egyházi intézmények

(például káptalanok) okleveleinek külön-külön történő összegyűjtésére, a regeszták mellett teljes szövegük közlésére, így megkönnyítve és elősegítve az új kutatásokat.

Bélfényeri Tamás-János

■ **JEGYZETEK**

1. A sorozat életre hívója a szegedi *Capitulum Középkori Kutatócsoport*, amely elsősorban a középkori magyar egyház történetével, elsősorban az egyházi középréteg vizsgálatával foglalkozik. A csoport elsősorban fiatal medievistákból áll, dr. Koszta László és dr. Almási Tibor vezetésével.
2. Keglevich Kristóf: *A garamszentbenedeki apátság története az Árpád- és az Anjou-korban (1075–1403)*. In: *Capitulum VIII*. Szerk. Koszta László. Szeged, 2012.
3. Tringli István: *Középkori oklevelek kiadásának problémái*. In: *Fons 7*. (2000)
4. A *Collectio Diplomatica Hungarica* online elérhetősége: <http://mol.arcanum.hu/dldf>.
5. Dreska Gábor: *A pannonalmi konvent hiteleshelyi működésének oklevéltára*. I. (1244–1398), II. (1399–1438), III. (1439–1499). Győr 2007–2010. (A Győri Egyházmegyei Levéltár Kiadványai. Források, feldolgozások 6., 8., 10.); Jakó Zsigmond: *A kolozsmonostori konvent jegyzőkönyvei*. I–II. (1298–1556). Bp., 1990.

A SÜTŐ-ÉLETMŰ RECEPCIÓJA (M)ilyen gazdagok vagyunk? Sütő András–műhelykonferencia

■ „...hogyan viszonyulunk mindahhoz, amit pl. Sütő András (vagy bármilyen más tekintély) egykor képviselt, és hogyan látjuk azt, amit ma képvisel” – tette fel a kérdést 2005-ben Parászka Boróka,¹ és már cikke címében sikeres kudarcnak nevezte, ami az ügyben addig történt. Véleménye szerint a Sütő körüli vita, amit akkor egy Stefano Bottoni-cikk és annak *A Hétfőben* való közlése váltott ki, majd a nyomán keletkezett vita „bármilyen kényelmetlen: rólunk, aktív kultúrafogyasztókról és teremtőkről szolt volna”.

Az akkor felvetett és megválaszolatlanul maradt kérdések – „Jó volna tudni, hogy milyen az a közösségkép, amely a Sütő-életműből összeáll. Jó volna tudni, hogy a mai erdélyi politikai nyelv mennyiben beszél »Sütőül«, és mi következik a metaforák, jelképek, hasonlatok, a retorika átvételéből?” – egy részére válaszol a *(M)ilyen gazdagok vagyunk?* című kötet, amely a hasonló című konferencia anyagait gyűjtötte össze. A 2014-ben tartott konferenciára a sajtóban szintén Parászka Boróka reflektált. Véleménye szinte tíz év elmúltával is az, hogy a „Sütő-életmű a rendszerváltás előtti és utáni évtizedek kulcsa a társadalmi emlékezet és a kulturális helyzetértékelés szempontjából Erdélyben”, „adott egy életmű, amelyet – akár elfogad-

juk, akár elutasítjuk – nem lehet megkerülni. Ott van mindabban, ahogyan magunkról gondolkodunk, és amit magunkról gondolunk Erdélyben.”²

A konferenciakötet Lázok János szerkesztésében, Dávid Gyula előszavával és a szerkesztő utószavával 2015-ben megjelent. A konferencia óvatosan, de a vita elől nem zárkózva el, azt tűzte ki céljának, hogy olyan közös beszédteret alakítson ki, „amelyben a Sütő-életművel kapcsolatos teljesen eltérő vélemények is nyitott – és remélhetőleg termékeny – szakmai vitában szembesülhessenek”. A konferencia ezen kitűzött célja nem valósult meg maradéktalanul, mert a meghívott előadók egy része ezért-azért távolmaradt, köztük a Debreceni Egyetem munkatársai, Cs. Nagy Ibolya, Márkus Béla, és Stefano Bottoni sem volt ott. „A konferencia szervezői ezzel az állapottal vállalták a szembenezést – már magával a konferencia címével is, amely egyszerre jelentett állásfoglalást a Sütő-mű mellett, és felkészülést arra, hogy ez az állásfoglalás ma – enyhén szólva – egyúttal konfrontációt is jelent. A Sütő-konferencia itt közreadott előadásainak olvasója meggyőződhet erről” – írja Dávid Gyula az előszóban.

A kötet négy római számmal jelölt fejezetre tagolódik, az első részben az életmű

A marosvásárhelyi Művészeti Egyetemen, a Magyar Művészeti kar szervezésében tartott konferencia előadásai. Marosvásárhely, 2014. október 29–30. Szerk. Lázok János. Polis – UArtPress, Kvár–Marosvásárhely, 2015.

egészéről esik szó, a második kifejezetten a színpadi művekre koncentrál, a harmadik az életmű továbbélésének jelenkori és jövőbeli módozatait (digitális, kritikai kiadás, bibliográfia stb.) tárgyalja, végül a negyedik részben inkább Sütő közéleti szerepéről esik szó.

Az első fejezetben kapott helyet Soltész Mártonnak az életmű eszmei-poétikai vonatkozások felőli megközelítése, Filep Tamás Gusztáv Szabó Gyula és Sütő pályaképét veti össze, Elek Tibor az életműben szerinte korszakhatárt jelentő *Anyám könnyű álmot ígér* értelmezését kínálja, mégpedig irodalomtörténészként, az ideológiai megközelítésektől megtisztítva, a mű esztétikai értékeire, személyességére figyel, nem kerülve ki a Sütő-életművel kapcsolatban megfogalmazott negatív kritikákat sem. Cseke Péter ugyancsak az *Anyám könnyű álmot ígérrel* foglalkozik: műfajtörténeti háttérrel ismerteti. Kántor Lajos néhány hozzá írt Sütő-levelet kommentál, ezzel mintegy kor-képet és háttérrajzot is adva a „nemzedékek harcához”, többek közt. Dávid Gyula a Kritikon felől tekinti át Sütő pályáivét, Sorin Crișan, a Művészeti Egyetem rektora az életmű román irodalmi párhuzamait keresi, mutatja ki, az *Anyám könnyű álmot ígér* és az *Engedjétek hozzám jönni a szavaikat* a legfontosabbak a motívumokat-alaptémákat rendszerező értelmezésben.

A fejezet érdekes és a többitől eltérő hangú, hangulatú írása Vida Gáboré. Rövid, tömör szövege lényege: miért érezte a nyolcvanas évek végén, felvételizőként, reménybeli magyar szakosként Sütő András prózáját olvashatatlannak, folytathatatlannak? *Én lenni perzsa – nem* címmel Vida egészében elutasítja „Sütő András virágnyelvét”, a „bővítmények mentén építkező nyelvi bravúrkodás”-t. Parászka Boróka az eseményről írt helyszíni tudósításában meg is jegyezte: „A Vida Gábor képviselte írói el- és leszámolás volt a Sütő-konferencia legdrámaibb pillanata, amelynek megvolt a maga paradoxona. A Sütő-ellenes, metaforákat, jelzős szerkezeteket elutasító szöveg ugyanis metaforákkal, jelzős szerkezetekkel volt tele, úgy működött, mint egy Sütő-mű.”³

A második rész Mester Béla tanulmányával indít: *Történelem és elbeszélés a hetvenes években és azután az erdélyi magyar irodalomban* címmel Székely János, Szilágyi István és Sütő András írásaiban vizsgálja a kérdést. Lázok János hatalom és hatalomközvetítés szempontjából nézi és mutatja be a Sütő-drámákat. Szász László Sütő Kálvin-portréjáról ír, elemezve az egyházi Kálvin-képet, ütköztetve azt a *Csillag a máglyán* során kirajzolódó portréval, s emlí-

ti a református egyház részéről megfogalmazott kritikákat is Sütő felfogásával szemben.

Sütő András darabjainak magyarországi recepciójáról Kovács Dezső ír, Jákfalvi Magdolna pedig az *Advent a Hargitán* budapesti premierjéről, *A kettős beszéd hatalma* címmel.

A kötet harmadik részében olvashatunk a Sütő-életmű angol nyelvű recepciójáról (Cristian Réka), a Sütő-életmű digitális jelen (nem) létéről (Aradi József), a kritikai kiadással kapcsolatos kérdésekről (Kuszálík Péter), valamint a hálózati kritikai kiadás módszertani vonatkozásairól (G. Balla Ilona).

A negyedik rész a közéleti szereplőt állítja a középpontba. Markó Béla árnyalt, személyes, mégis elemzésre alkalmas kritikai távolságot is tartó írása Sütő András közéleti szerepvállalását összegzi, értékeli elismerően. A közéleti és az irodalmi pálya nem választható el a politikaitól. A Sütő-kultusz nem érinthetetlen, lehet kritizálni, elutasítani az életmű néhány elemét, fel kell azonban ismerni a pálya ma is mintául szolgáló részét. Meg is nevezi a számára is fontos mintául szolgáló „normális radikalizmust”, amellyel tárgyalóasztalhoz lehet ülni, amely nem enged ki játszani egymás ellen a normalitást és a radikális célokat. Említi az Erdélyhez ragaszkodásban mutatott macacsságot (sebesülése után, annak ellenére hazatér Marosvásárhelyre), amit ő szintén pozitívként értékelt és mintának tekint.

Molnár Gusztáv *Értelmisségi állásfoglalások* címmel ismerteti Sütő sokat vitatott 1956-os szerepét, az írás nemcsak Sütőről szól, hanem a tanulmány sorsáról is, hiszen nem közönlhetette megírásakor a szerző, így a szerkesztőségi elutasításról és annak háttéréről is szó esik. Lőrincz D. József *Sütő András és az igazmondás* címmel filozófiai megközelítésben szól az ambivalens diskurzusról és annak lehetőségéről/lehetetlenségéről. Végül Demény Péter fejti ki nemzedéki csalódottsága okait és állomásait, az apák árulásáról szól, és arról a folyamatról is, ahogyan ő és nemzedéke erre a keserű felismerésre jutott. Bemutatja azt is, a csalódottság hogyan fordult át aztán az apák hagyományával, retorikájával és etikai elképzeléseivel való leszámolásba, amelynek példái a kötetben olvasható Vida-szöveg vagy az *Éneklő Borz A Sütő* című száma. Demény azal zárja írását, hogy az olvasónak megpróbálja elmagyarázni, amennyire ezt a helyzet sokrétűsége, árnyalatokban gazdag volta egyáltalán megengedi, miért lázadtak fel az új nemzedék írói az apáktól örökölt kánon ellen, s ezt a fordulatot miért nem tudja/akarja a közönség könnyedén követni. Demény Péter esszéjének egy gondolatmenete jól kifejezi a Sütő-recepció problémáját

és az egész erdélyi magyar társadalom megújuláshoz való viszonyát is: „A rendszer volt merev – ezt most már túlságosan is értem. De hát nem a rendszert szidták folyamatosan, lélekben és szörzésekkor, családtagok, barátok és kollégák egymást közt?

Nem arról álmodoztak, hogy valamikor megszabadulnak tőle? S ha igen, mert igen, akkor miről is? Valahogy azt tapasztalom, amit a szabadság kapcsán: szeretnék meg tapasztalni, de félünk a felelősségtől.”

Bodó Márta

■ **JEGYZETEK**

1. *Sikeres kudarc*. A Hét, új folyam, 3/26. 2005. június 28. <http://adatbank.transindex.ro/inchtm.php?kod=148> (2016.02.04.)
2. Parászka Boróka: *Sütő, a megkerülhetetlen*. Erdélyi Riport 2014. 11. 25. <http://erdelyiriport.ro/kultura/suto-a-megkerulhetetlen> (2016.02.04.)
3. Uo

AHOL ÁRNYÉK, OTT NAPSÜTÉS: SCHMITT, SZERELMEK, BONN...

■ Aki előtt eddig Carl Schmitt személye úgy bontakozott volna ki mint konzervatív, decizionista, katolikus, etatista, a rendkívüli állapot stb. gondolkodója, annak a 2014-ben Gerd Giesler, Ernst Hüsmert és Wolfgang H. Spindler gondozásában közreadott naplójegyzetek, önreflektálás és levelezések olvasása során ettől eltérő, romantikus és szenvedélyes életet elő német jogtudósnak a képeére kell ezt a régebbi benyomását le- és felváltania. Schmitt élete majdnem minden évében naplót vezetett. 1912–1915 közti naplójegyzeteit Ernst Hüsmert 2003-ban rendezte sajtó alá, és azok a következőkkel egyetemben a berlini Akademie Verlagnál láttak napvilágot. A következő periódust, az 1915 és 1919 közti katonáéveiről szóló feljegyzéseit Gerd Gieslerrel együtt 2005-ben publikálták, majd Wolfgang Schuller szerkesztésében 2010-ben jelentek meg az 1930 és 1934 közti nemzetiszocialista korszakát is érintő naplójegyzetek. A legtöbb Schmitt-kutató ezek után az 1934 és 1945 közti korszak alatt írt feljegyzéseit olvasta volna szívesebben, de ehelyett a weimari köztársaság alatti évekből való négy év került nyomtatás alá, amelyet a szerző 1925 és 1929 közti naplójegyzeteinek hármas (e kiadásnál ugyanis csatlakozott a szerkesztőkhöz Wolfgang H. Spindler domonkosrendi szerzetes is) feltárásai követnek majd.

A szerkesztők a kötetet három nagy részre osztják, melyekhez egy nagy terjedelmű függelék is csatolnak. Az első rész egy évet ölel magába, mely 1921 augusztusától 1922 augusztusáig terjed. Ez a rész Schmitt és Kathleen Murray szerelmi viszonyát, levele-

zését, valamint marburgi – Kathleennél töltött – tartózkodását mutatja be. A második rész kronologikus módon mutatja be az 1923- és 1924-es eseményeket, főképp a bonni egyetemi tanársága ideje alatt zajló újabb szerelmi afférját, valamint kollégáival és tanítványaival kialakított gyümölcsöző intellektuális kapcsolatait. E részben maga a város (Bonn) is főszerepet játszik, hisz az események helyszínéül javarészt az egyetem, kávéházak, borozók, vendéglők, lakások stb. szolgálnak (a kötet elejére és végére Bonn akkori térképét illesztették a szerkesztők a szövegben előforduló helyszínek jelölésével egyetemben). A harmadik rész markáns címe (*Der Schatten Gottes* – Isten árnyékában) Schmittől származik. E rész tartalmilag eléggé változó, hisz az előadásaihoz fűzött megjegyzéseitől az önjellemzésen át a levelekhez fűzött kommentárokig minden megtalálható itt, ám mindezek közül kiemelkednek a későbbi második felesége, Duska Todorovic kapcsán írt feljegyzései. A kötet három évének ismertetését három fogalom köré csoportosítom: Schmitt (önjellemzés, belső monológ), szerelmek (Kathleen Murray és Duska Todorovic), Bonn (egyetemi tanárság, kollégák, tanítványok).

Schmitt második alkotói periódusánál tartunk, mely az 1919-ben publikált *Politikai romantika* című művével veszi kezdetét. A kötetben szereplő naplójegyzetek ideje alatt publikálja 1921-ben a *Diktatúra*, 1922-ben a *Politikai teológia*, majd 1923-ban a *Római katolicizmus és politikai forma*, valamint *A mai parlamentarizmus szellemtörténeti helyzete* című írásait, melyek máig

Carl Schmitt: *Der Schatten Gottes. Introspektionen, Tagebücher und Briefe 1921 bis 1924*. Herausgegeben von Gerd Giesler, Ernst Hüsmert und Wolfgang H. Spindler. Duncker und Humblot, Berlin, 2014.